

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА КОРИСТУВАННЯ ПРИРОДНИМИ ОБ'ЄКТАМИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НАРОДУ УКРАЇНИ У ХХ СТ.

Мета. Метою статті є з'ясування особливостей становлення права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України у ХХ ст.

Методи. Методологію дослідження складають такі методи наукового пізнання, як системно-структурний, історично-правовий, порівняльно-правовий, формально-юридичний, інтерпретації, дедукції, індукції, аналізу, синтезу та ін.

Результати. У розділі «Період змін влади на території України» автор розглядає особливості правового регулювання прав на природні об'єкти у період з 1917 до 1920 рр. і встановлює, що у той час на території України була відсутня єдина практика регулювання відносин природокористування, оскільки вона змінювалась залежно від регіону, органів влади, сфера впливу яких поширювалась на нього, та року видання нормативного акта.

У розділі «Радянський період» автор досліджує специфіку правового регулювання прав на природні об'єкти у часи перебування України у складі СРСР і з'ясовує, що єдиною формою власності на усі природні об'єкти була державна, концепція природокористування набула значного розвитку, було сформовано механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації громадянами права на користування природними об'єктами державної власності, розгалужену систему законодавства.

У розділі «Період суверенної України» автор підкреслює, як після виходу України з СРСР змінювався підхід до регулювання прав на природні об'єкти, насамперед права власності народу України на природні ресурси і права громадян на користування ними.

Висновки. У висновках автор вказує: коли та у яких нормативно-правових актах було здійснено перше нормативно-правове закріплення народної власності на природні об'єкти, права громадян на користування природними об'єктами права власності народу та порядку користування ними; основні риси правового регулювання прав на природні об'єкти у період з 1917 до 1920 рр., радянський період та період суверенної України; обставини, з якими пов'язане гарантування цього права. Насамкінець автор формулює позицію, відповідно до якої варто розмежувати землі та інші об'єкти на ті, що можуть перебувати у власності інших осіб, та ті, що становлять виключну власність народу внаслідок їх цінності та значення. Крім того, автор наголошує на необхідності повернутись до способу нормативно-правової регламентації прав на природні об'єкти, який застосовувався у 1990–1991 рр., за якого народ України був наділений самостійними правомочностями і мав реальний статус власника природних ресурсів.

Ключові слова: право громадян на користування природними об'єктами права власності народу, природні об'єкти, природні ресурси, права на природні об'єкти, право власності на природні об'єкти, право власності народу на природні об'єкти.

Віктор Брановицький,

адвокат, старший

партнер АО «КБ

Партнерс»

кандидат економічних
наук

orcid.org/0000-0002-4339-2214

vb@kbparkers.com.ua

1. Вступ

Право громадян на користування природними об'єктами права власності народу України є одним із малодосліджених сьогодні правових явищ, що зумовлено неоднозначністю розуміння народної власності, яку то ототожнюють з державною, то розглядають як абстрактну категорію. Це частково можна пояснити відсутністю історично-правових досліджень становлення цього права, адже їх проведення дозволить продемонструвати, що дане право є абсолютно реальним, визнання народної власності має під собою історично-правове підґрунтя, а проголошення у Конституції України права власності народу України на природні об'єкти і права громадян на користування ними є виваженим рішенням, а отже, їх розуміння як таких, що носять декларативний, умовний характер безпідставне. Вибір періоду становлення цього права, якому варто присвятити окрему увагу, обумовлений тим, що саме у ХХ ст. це право було вперше офіційно гарантоване громадянам, але його розвиток здійснювався неоднорідно – воно то визнавалось, то зникало з правової площини, що потребує додаткового наукового пояснення.

З огляду на це *метою статті є з'ясування особливостей становлення права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України у ХХ ст. Для її досягнення поставлено такі завдання: ознайомитись з процесом розвитку прав на природні об'єкти під час правління Української Центральної Ради, Гетьмана П. Скоропадського, Директорії Української народної Республіки, радянської влади і після виходу України з СРСР; з'ясувати, у яких нормативно-правових актах та коли гарантувалось право громадян на користування природними об'єктами права власності народу України; встановити, з якими обставинами пов'язане гарантування цього права; визначити специфіку нормативно-правової регламентації цього права у різні періоди упродовж ХХ ст. *Методологію дослідження складають такі методи наукового пізнання, як системно-структурний, історично-правовий, порівняльно-правовий, формально-юридичний, інтерпретації, дедукції, індукції, аналізу, синтезу та ін. Їх застосування дозволило вивчити положення нормативно-правових актів,**

прийнятих у ХХ ст., виділити основні періоди становлення права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України, з'ясувати головні риси нормативно-правового регулювання прав на природні об'єкти, сформулювати висновки щодо обставин, які вплинули на офіційне гарантування цього права.

2. Період змін влади на території України

Пристаючи до виконання поставлених завдань, пропонуємо розпочати виклад основного матеріалу з 1917 р., оскільки саме із цього моменту розпочалося нормативно-правове закріплення зазначеного права. Зокрема, з установленням демократичного устрою на території України, гарантуванням рівних прав і свобод за громадянами і визнанням народу самостійним суб'єктом права власності, а також з усвідомленням цінності природних ресурсів для розвитку держави і життєдіяльності людей у нормативно-правових актах природні об'єкти було проголошено народною власністю, а громадяни були наділені правом на користування ними. Однак ситуація із правами на природні об'єкти перебувала у залежності від суб'єктів, які приходили до влади в Україні.

Наприклад, у часи правління Української Центральної Ради (далі – УЦР) та Директорії Української Народної Республіки (далі – УНР) скасовувалось право приватної власності на природні об'єкти, які було визнано народною власністю, громадянам було надано право безоплатно користуватись ними, було вперше урегульовано порядок користування природними ресурсами, включаючи розмежування суб'єктів і цілей користування, повноваження органів влади тощо (III Універсал УЦР від 7 (20) листопада 1917 р. (III Універсал, 1917), Земельний закон, затверджений УЦР від 18 січня 1918 р. (Земельний закон, 1918), Декларація Української Директорії від 26 грудня 1918 р. (Декларація, 1918), Закон Директорії УНР «Про землю в Українській Народній Республіці» від 8 січня 1919 р. (Закон УНР «Про землю в Українській Народній Республіці», 1919)).

Із приходом до влади Гетьмана П. Скоропадського у Грамоті до всього українського народу від 29 квітня 1918 р. (Грамота до всього українського народу, 1918) було відновлено право приватної власності на землю, можливість її купівлі-продажу та проголошено наміри щодо відчуження земель по їх дійсній вартості від великих власників для наділення земельними ділянками малоземельних хліборобів (Грамота до всього українського народу, 1918).

На українських територіях, підвладних більшовикам (Гуржій, Марочко, 2005), було також скасовано приватну власність на природні об'єкти та проголошено їх власністю народу, однак здійснювалось це у спосіб, який відрізнявся від демократичних УЦР та Директорії, а саме: право на користування природними об'єктами народної власності мало усічений характер, оскільки належало тільки певним верствам населення – трудящим і лише на той час, доки вони могли працювати на землі; було впроваджено різні категорії земель;

простежувались спроби привласнення природних об'єктів державою, внаслідок чого їх подальша доля і порядок користування ними залежали б від рішень органів державної влади, а права народу на них – зменшувались: спочатку було проголошено певні категорії природних об'єктів виключною власністю держави, потім природні об'єкти було тимчасово переведено у єдиний державний фонд (Декрет II Всеросійського з'їзду Рад про землю від 26 жовтня (8 листопада) 1917 р. (Декрет о земле, 1917), Тимчасове положення про соціалізацію землі (Закон), ухвалене II Всеукраїнським з'їздом Рад від 19 березня 1918 р. (Тимчасове положення про соціалізацію землі, 1918), Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки (далі – УСРР) від 10 березня 1919 р. (Конституція УСРР, 1919), Положення ВУЦВК про соціалістичне землевпорядкування і про заходи переходу до соціалістичного землеробства від 25 травня 1919 р. (Положення про соціалістичне землевпорядкування і про заходи переходу до соціалістичного землеробства, 1919), Закон Всеукраїнського революційного комітету про землю від 5 лютого 1920 р. (Закон про землю, 1920)), а після утворення радянської влади на територіях України, їх було проголошено виключною державною власністю (що буде розглянуто нижче).

На території Західної Української Народної Республіки із Законом «Про земельну реформу» від 14 квітня 1919 р., як зазначається у наукових джерелах, з огляду на процеси, які відбувались у підвладних радянській владі регіонах, та з метою набуття незалежності від Австро-Угорської імперії здійснювався перехід права власності на природні об'єкти до новоствореної держави (Іванов, 2013; Захарченко, 2005).

На півдні України, яка знаходилась під диктатурою П.М. Врангеля (Буравченков, 2003), 25 травня 1920 р. було прийнято Наказ про землю (Приказ о земле, 1920), згідно з яким (включаючи усі додатки до нього) було, зокрема, проголошено необхідність передачі державних та приватних земель у приватну власність особам, що можуть вкладати у неї свою працю, можливість їх спадкування, вимогу щодо підтвердження права на землю за допомогою актів на безспірне володіння, а також форму оплати за відчужувану землю (хлібом або грошима) (Приказ о земле, 1920).

Отже, у період з 1917 до 1920 рр. на території України була відсутня єдина практика регулювання відносин природокористування, оскільки вона змінювалась залежно від регіону, органів влади, сфера впливу яких поширювалась на нього, та року видання нормативного акта: в одних випадках природні ресурси проголошувались власністю народу, приватна власність на них скасовувалась, а усі громадяни або тільки ті, що могли працювати на землі, могли лише користуватись ними; у других – поєднувалась народна і державна форми власності на природні об'єкти за збереженої можливості для решти суб'єктів набувати окремі з них у користування; у третіх – гарантувалось право приватної власності кожному громадянину або тільки тим, хто може обробляти землю і працювати на ній; а в четвертих – природні об'єкти переходили у виключну

власність держави. Водночас варто підкреслити, що у цей період запроваджується перше нормативно-правове закріплення народної власності на природні об'єкти, права громадян на користування природними об'єктами права власності народу та порядку користування ними.

3. Радянський період

Після остаточного поширення впливу радянської влади на Україну було продовжено політику скасування приватної власності на природні об'єкти та проголошення їх виключною власністю держави, яка втілювалась у положеннях нормативно-правових актів, що приймалися у період з 1922 до виходу нашої держави з СРСР, а саме:

1) в Основних законах:

– ст.ст. 4 Конституції УСРР від 15 травня 1929 р. (Конституція УСРР, 1929), у якій було закріплено, що вся земля, надра, ліси і води є соціалістичною державною власністю (Конституція УСРР, 1929);

– ст.ст. 6–8, п. «м» ч. 1 ст. 19 Конституції Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР) від 30 січня 1937 р. (Конституція УРСР, 1937) було розширено регламентацію прав на природні об'єкти, шляхом закріплення, поза вказаним вище, права колгоспів на довічне і безоплатне користування земельними ділянками та повноважень органів влади УРСР і державного управління на встановлення порядку користування землею, надрами, лісами і водами (Конституція УРСР, 1937);

– ст.ст. 11–13, п. 12 ч. 1 ст. 72, ст. 126 Конституції УРСР від 20 квітня 1978 р. (Конституція УРСР, 1978), у яких зазначені вище норми було доповнено правом громадян на земельні ділянки для ведення підсобного господарства, садівництва, городництва та індивідуального житлового будівництва, а також повноваженнями місцевих Рад народних депутатів з координації і контролю за діяльністю підприємств, установ і організацій вищестоящего підпорядкування у галузі землекористування (Конституція УРСР, 1978);

2) кодифікованих актах:

– відповідно до ст.ст. 21, 53 Цивільного кодексу УСРР від 16 грудня 1922 р. (ЦК УСРР, 1922) і ст. 90 Цивільного кодексу УРСР від 18 липня 1963 р. (ЦК УРСР, 1963), земля, її надра, ліси і води визнавались виключною власністю держави і надавались населенню тільки у користування (ЦК УСРР, 1922; ЦК УРСР, 1963);

– у Земельному кодексі УСРР від 29 листопада 1922 р. (ЗК УСРР, 1922) було зокрема закріплено, що усі землі в межах УСРР становлять власність Робітничо-Селянської держави (ст. 2), землі сільськогосподарського призначення і такі, що можуть бути використані для сільськогосподарського виробництва, становлять єдиний державний земельний фонд (ст. 3), право усіх громадян УСРР, які бажають обробляти землю, на користування землею для ведення сільського господарства (ст. 9), порядок надання і припинення права

користування землею, права й обов'язки землекористувачів (ст.ст. 4–26), заборону купівлю-продажу, спадкування, дарування і застави землі (ст. 26), можливість строкової оренди в особливих випадках (ст. 27), порядок надання земель у трудову оренду (ст.ст. 27–37), громадського, дільничного і товариського землекористування (ст.ст. 91–112), земельної реєстрації (ст.ст. 195–206), а також урегульовано інші питання, пов'язані з землекористуванням (ЗК УССР, 1922);

– у Земельному кодексі УРСР від 8 липня 1970 р. (ЗК УРСР, 1970), Водному кодексі УРСР від 9 червня 1972 р. (ВК УРСР, 1972), Кодексі УРСР про надра від 25 червня 1976 р. (Кодекс УРСР про надра, 1976), Лісовому кодексі УРСР від 13 грудня 1979 р. (ЛК УРСР, 1979) закріплено виключну власність держави на землю, води, надра і ліси, відповідно, які було названо народним добром або надбанням, з можливістю їх надання тільки у користування, розширено (у порівнянні з кодексом 1922 р.) та конкретизовано склад єдиних державних фондів природних ресурсів, перелік природокористувачів, запроваджено різновиди природокористування (включаючи загальне і спеціальне, первинне і вторинне, спільне і відособлене, тимчасове і безстрокове), урегульовано мету, порядок надання природних об'єктів у користування і його припинення, передбачено низку інструментів, якими підтверджується право природокористування (державні акти на право користування землею, рішення органів, які надали земельні ділянки у короткострокове користування, записи в земельно-шнурових та реєстрових книгах, постанови і рішення про надання водних об'єктів у відособлене користування, реєстраційні картки водокористувача, дозволи на спеціальне водокористування, користування надрами, лісорубні квитки (ордери), лісові квитки, рішення про надання права на розміщення туристичних таборів, без відпочинку та інших подібних об'єктів), закріплено засади державного контролю тощо (ЗК УРСР, 1970; ВК УРСР, 1972; Кодекс УРСР про надра, 1976; ЛК УРСР, 1979);

3) інших законах:

– Закони СРСР «Про затвердження Основ земельного законодавства Союзу РСР і Союзних Республік» від 13 грудня 1968 р. (Закон ССРСР «Об утверждении Основ земельного законодательства Союза ССР и Союзных Республик», 1968) та «Основи водного законодавства Союзу РСР і Союзних Республік» від 10 грудня 1970 р. (Закон ССРСР «Основы водного законодательства Союза ССР и Союзных Республик», 1970), що регулювали відносини користування відповідними природними об'єктами та які було використано як базис для природо-ресурсних кодексів, кожен з яких було прийнято майже через 2 роки;

– Закон УРСР «Про охорону і використання тваринного світу» від 27 листопада 1981 р. (Закон УРСР «Про охорону і використання тваринного світу», 1981), у якому було закріплено, що тваринний світ є державною власністю – спільним надбанням усього радянського народу (ст. 3), перелік користувачів тваринного світу (аналогічний із закріпленими у природоресурсних кодексах) (ст. 14), види користування тваринним світом, включаючи мисливство,

рибальство та ін. (ст. 15), можливість користування тваринним світом безоплатно або в окремих випадках за плату (ст. 17), необхідність отримання дозволів у встановлених законом випадках (ст.ст. 26, 28, 44–45) тощо (Закон УРСР «Про охорону і використання тваринного світу», 1981);

4) нормативно-правових актах підзаконного рівня, прийнятих органами влади УРСР та СРСР, серед яких можна назвати, наприклад: постанову ВУЦВК та РНК УРСР «Про заборону орендувати землю й вживати найманої праці в поодиноких селянських господарствах у районах суцільної колективізації» від 5 квітня 1930 р. (Постанова «Про заборону орендувати землю й вживати найманої праці в поодиноких селянських господарствах у районах суцільної колективізації», 1930); постанову ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про заходи охорони громадських земель колгоспів від розбазарювання» від 27 травня 1939 р. (Постанова «Про заходи охорони громадських земель колгоспів від розбазарювання», 1939); указ Президії Верховної Ради СРСР «Про націоналізацію землі на території північної частини Буковини» від 15 серпня 1940 р. (Указ «Про націоналізацію землі на території північної частини Буковини», 1940); постанову Ради Міністрів СРСР «Про затвердження Положення про державну лісову охорону СРСР» від 22 березня 1950 р. (Постановление «Об утверждении Положения о государственной лесной охране СССР», 1950); постанову Ради Міністрів СРСР «Про затвердження положення про колгоспні ліси» від 4 березня 1968 р. (Постановление «Об утверждении положения о колхозных лесах», 1968); постанову Ради Міністрів УРСР «Про затвердження Положення про водоохоронні зони малих річок та водойм Української РСР» від 6 вересня 1977 р. (Постановление «Об утверждении Положения о водоохраных зонах малых рек и водоемов Украинской ССР», 1977) та інші акти, у яких розкривались окремі аспекти природокористування.

Зазначений перелік нормативно-правових актів у сфері природокористування не є вичерпним, однак дозволяє зробити висновки щодо стану радянського нормативно-правового регулювання прав громадян на землю у контексті нашого дослідження.

По-перше, у часи перебування України у складі СРСР єдиною формою власності на усі природні об'єкти була державна, а громадяни були наділені правом на користування природними об'єктами державної власності.

По-друге, у цей період концепція природокористування набула значного розвитку, що виражалось у формуванні різних напрямків і способів природокористування, які мали власні правове підґрунтя, порядок та умови здійснення, а також у розробці механізму реалізації права громадян на користування природними об'єктами державної власності, який включав: розширений перелік користувачів природними ресурсами; розмежовану за цільовим призначенням, походженням та іншими критеріями систему об'єктів природокористування; визначені на нормативному рівні права і обов'язки користувачів природними об'єктами, мету, способи та умови природокористування; передбачений на

нормативному рівні механізм забезпечення реалізації цього права; систему нормативно-правових актів з питань природокористування, яка постійно розвивалась та розширювалась.

По-третє, за радянської влади було сформовано механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації громадянами права на користування природними об'єктами державної власності, що включав: систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення, яка складалась з органів державної влади і державного управління; їх нормативно закріплені компетенцію і повноваження; інструменти адміністративно-правового забезпечення, до яких відносились, насамперед, нормативно-правові й адміністративні акти (до останніх, наприклад, належали постанови і рішення про надання водних об'єктів у відособлене користування, рішення про надання права на розміщення туристичних таборів, без відпочинку та інших подібних об'єктів та ін.); здійснення адміністративно-правового забезпечення шляхом державного контролю, державної реєстрації, дозвільної діяльності та ін.; систему документів, якими підтверджувалось право на користування природними об'єктами державної власності; нормативно-правові акти, якими регламентувався порядок діяльності органів державної влади і державного управління у цій сфері тощо.

По-четверте, було сформовано розгалужену систему законодавства, яка включала нормативно-правові акти різної юридичної сили, що або закладали засади природокористування загалом, або регулювали відносини користування певним різновидом природних об'єктів: водних, лісових, земельних, надр, тваринного світу тощо.

По-п'яте, у нормативно-правових актах 60-х – 80-х рр. спостерігається, на нашу думку, схильність радянської влади до ототожнення державної і народної власності, на що вказують положення розглянутих законів, у яких закріплено, що природні об'єкти є виключною власністю держави і уточнено за допомогою дефісу або слова «тобто», що це означає, що вони є народним надбанням, спільним надбанням народу або народним добром (Закон ССРСР «Об утверждении Основ земельного законодательства Союза ССР и Союзных Республик», 1968; Закон ССРСР «Основы водного законодательства Союза ССР и Союзных Республик», 1970; ЗК УРСР, 1970; ВК УРСР, 1972; Кодекс УРСР про надра, 1976; ЛК УРСР, 1979; Закон УРСР «Про охорону і використання тваринного світу», 1981).

4. Період суверенної України

З виходом України з СРСР було розпочато курс на відмову від радянської парадигми природокористування і формування власної, що б відповідала новій політиці держави, спрямованій на створення демократичного суспільства, побудову правової держави, ствердження суверенітету і самоврядування народу України та забезпечення прав і свобод людини (преамбула до Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. (Декларація

про державний суверенітет України, 1990)). Так, з прийняттям Декларації про державний суверенітет України у 16 липня 1990 р. природні об'єкти було проголошено власністю народу, розширено їх невичерпний перелік, до якого були включені також повітряний простір, природні ресурси континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони, інші природні ресурси у межах території новоствореної держави та пов'язано цілі їх використання із задоволенням матеріальних і духовних потреб громадян. Крім того, було закріплено можливість іноземних суб'єктів з приводу користування природними ресурсами та обов'язковість платного природокористування для підприємств, установ, організацій та виробничих одиниць, розташованих на території УРСР (Декларація про державний суверенітет України, 1990).

Положення Декларації про державний суверенітет України стосовно власності народу на природні ресурси набули свого втілення у ст. 1 Земельного кодексу (далі – ЗК) УРСР від 18 грудня 1990 р. (ЗК УРСР, 1990) та ст. 1 Закону УРСР «Про власність» від 7 лютого 1991 р. (Закон УРСР «Про власність», 1991). Цими нормативно-правовими актами було розширено правові можливості громадян та покладено початок якісно новому підходу до регулювання відносин власності, володіння та користування природними об'єктами та подальшому розвитку адміністративно-правового забезпечення їх реалізації. Так, у ЗК УРСР від 18 грудня 1990 р. було встановлено, що земельні ділянки можуть надаватися: громадянам у довічне володіння з можливістю спадкування цього права; колгоспам, радгоспам, підприємствам, установам та організаціям у постійне володіння тільки для ведення сільського та лісового господарства; усім названим суб'єктам – у постійне або тимчасове користування на умовах оренди з можливістю передачі земельних ділянок у володіння орендарям (ст.ст. 5–7). Також цим кодексом було передбачено: необхідність отримання документів, що посвідчують право володіння або користування земельними ділянками, до яких було віднесено державні акти і договір оренди (ст.ст. 23–24); обов'язковість оплати землеволодіння і землекористування (ст.ст. 35–38); реєстрацію прав на земельні ділянки та договорів оренди (п. 2 ч. 1 ст. 9, п. 2 ч. 1 ст. 10, п. 2 ч. 1 ст. 1, п. 2 ч. 1 ст. 12, ст.ст. 23–24, 98); засади державного контролю за використанням і охороною земель і їх моніторингу (ст.ст. 93–95) та урегульовано інші питання у сфері земельних відносин (ЗК УРСР, 1990).

Головними здобутками Закону УРСР «Про власність» стало те, що ним було: визнано кілька рівноправних форм власності на майно: державну, колективну та індивідуальну, яка поділялась на особисту і приватну трудову (ч. 4 ст. 2); розширено систему суб'єктів права власності, якими тепер визнавались народ України, українські та іноземні громадяни, юридичні особи і держави, а також міжнародні організації та особи без громадянства (ч. 1 ст. 3); дозволено власникам наймати працівників і використовувати майно у комерційних цілях (ст.ст. 5–6); розмежовано об'єкти різних форм власності (ст.ст. 9, 13, 22–29, 34–35); вперше з моменту виходу України з СРСР закріплено право громадян

на користування природними об'єктами права власності народу (ч. 4 ст. 10) і визначено права народу України як власника, до виключної компетенції якого було віднесено питання правового стану природних об'єктів, їх використання та охорони (ч. 1–2 ст. 10) (Закон УРСР «Про власність», 1991).

Отже, у перші роки після набуття Україною незалежності, порівняно з радянським періодом, у сфері власності на природні об'єкти та природокористування було: проголошено народну власність на природні об'єкти; визначено правомочності народу України як власника природних об'єктів та закріплено право громадян на користування ними; розмежовано об'єкти власності народу та інших суб'єктів права власності; надано громадянам можливість набувати земельні ділянки у довічне володіння з можливістю спадкування права на нього, постійне користування та в оренду; введено плату за користування і володіння землею; передбачено моніторинг земель.

Однак вже з 30 січня 1992 р. Законом України «Про форми власності на землю» (ЗУ «Про форми власності на землю», 1992) було запроваджено державну, колективну й приватну форми власності на землю і, з огляду на формулювання положень цього нормативно-правового акта, виникає враження, що законодавець подекуди ототожнює власність народу і держави, що додатково підтверджується відсутністю нормативно закріпленої народної форми власності на землю у чинному Земельному кодексі України (ЗК України, 2001) та розмежування між природними об'єктами різних форм власності. Тим самим, на нашу думку, стан регламентації відносин природокористування змінився у гіршу сторону з тієї точки зору, що статус народу України як власника щодо окремих природних об'єктів набув умовного характеру.

Викладене віддзеркалилось на положеннях Конституції України від 28 червня 1996 р. (Конституція України, 1996), а саме: перераховані вище природні ресурси і надалі було визнано об'єктами права власності народу України (ч. 1 ст. 13); за громадянами остаточно закріпилось право на користування ними (ч. 2 ст. 13); проте земля як основне національне багатство (ч. 1 ст. 14) (Конституція України, 1996), виключне право на володіння, користування і розпорядження яким у відповідності з розд. VI Декларації про державний суверенітет України має належати народу України (Декларація про державний суверенітет України, 1990), тепер могла набуватись у власність громадянами, юридичними особами і державою (ч. 2 ст. 14) (Конституція України, 1996). Решта нормативно-правових актів, прийнятих з 1992 р. по сьогодні, також не у повному обсязі узгоджені з Декларацією про державний суверенітет України і ст. 13 Конституції України (що становить предмет дослідження окремих статей).

5. Висновки

Таким чином, підсумовуючи викладене, зазначимо:

1) перше нормативно-правове закріплення народної власності на природні об'єкти, права громадян на користування природними об'єктами права

власності народу та порядку користування ними відбулось у період з 1917 до 1920 рр. і мало місце у таких нормативних актах: III Універсалі УЦР від 7 (20) листопада 1917 р.; Земельному законі, затвердженому УЦР від 18 січня 1918 р.; Законі Директорії УНР «Про землю в Українській Народній Республіці» від 8 січня 1919 р.;

2) у період з 1917 до 1920 рр. на території України була відсутня єдина практика регулювання відносин природокористування, оскільки вона змінювалась залежно від регіону, органів влади, сфера впливу яких поширювалась на нього, та року видання нормативного акта, що супроводжувалось почерговим проголошенням то народної, то державної, то приватної власності на природні об'єкти;

3) за радянської влади, починаючи з 1917 р. на підвладних їй територіях України, право на користування природними об'єктами народної власності мало обмежений характер, оскільки належало тільки певним верствам населення – трудящим, доки вони могли працювати на землі, а народна власність на природні об'єкти поступово перетворилась на державну, що стало незмінним з 1922 р. аж до виходу України зі складу СРСР. Однак варто підкреслити, що у цей період розширилось нормативно-правове регулювання відносин користування природними об'єктами, включаючи впровадження і регламентацію різних форм природокористування, класифікацію природних об'єктів за їх категоріями, походженням та ін., цілей природокористування, механізму адміністративно-правового забезпечення, який передбачав дозвільну діяльність, державний контроль і державну реєстрацію, інструменти, якими підтверджувалось право природокористування, порядок надання природних об'єктів у користування і його припинення тощо;

4) остаточно належність природних об'єктів народу України на праві власності та право громадян на користування ними були проголошені після виходу нашої держави з СРСР, що було закріплено у Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., ЗК УРСР від 18 грудня 1990 р. і Законі УРСР «Про власність» від 7 лютого 1991 р. У цей час було повноцінно регламентовано виключну власність народу на природні ресурси, що виражалось у закріпленні на нормативному рівні правомочностей народу як власника і можливостях громадян тільки володіти або користуватись природними об'єктами;

5) у подальших нормативно-правових актах незалежної України, включаючи Конституцію України від 28 червня 1996 р., право громадян на користування природними об'єктами права власності народу України продовжило гарантуватись, як і право власності народу на природні об'єкти. Але починаючи з прийняття Закону України «Про форми власності на землю» від 30 січня 1992 р. було впроваджено різні форми власності на природні ресурси без повноцінного розмежування між ними. Внаслідок цього регламентація та механізм реалізації зазначеного права громадян знаходяться на незадовільному рівні;

б) визнання народу єдиним власником природних об'єктів і гарантування права громадян на користування ними базувались на впровадженні демократичних засад і цінностей, рівних прав і свобод громадян, проголошенні суверенітету й незалежності України від впливу інших держав;

7) проголошення державної форми власності на природні об'єкти, насамперед на землі, має витоки у радянських законодавстві та ідеології, за якої була посиленою централізована державна влада;

8) розмежування різних форм власності на природні ресурси має сучасний характер, що дозволяє варіювати природні об'єкти за цілями їх використання й призначенням. Крім того, різні форми власності на землю сприяють кращому забезпеченню життєдіяльності та достатнього життєвого рівня громадян, оскільки це гарантує їм впевненість у тому, що належне їм майно та результати їх праці залишаться за ними і перейдуть до їх спадкоємців. Тому, на нашу думку, варто розмежувати землі та інші об'єкти на ті, що можуть перебувати у власності інших осіб, та ті, що становлять виключну власність народу внаслідок їх цінності та значення. Крім того, вважаємо за необхідне повернутись до способу нормативно-правової регламентації прав на природні об'єкти, який застосовувався у 1990–1991 рр., за якого народ України був наділений самостійними правомочностями і мав реальний статус власника природних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. (III) Універсал Української Центральної Ради : від 7 (20) листопада 1917 р. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html> (дата звернення: 13.06.2021).
2. Земельний закон, затверджений Українською Центральною Радою від 18 січня 1918 р. (Витяги). *Іванов В.М. Історія держави і права України : підручник*. Київ : КУП НАНУ, 2013. С. 433–434.
3. Декларація Української Директорії, що зробила Директорія : від 26 грудня 1918 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0010300-18#Text> (дата звернення: 13.06.2021).
4. Закон про землю в Українській Народній Республіці : від 8 січня 1919 р. URL: https://constituanta.blogspot.com/2012/10/1919_6518.html (дата звернення: 13.06.2021).
5. Грамота до всього українського народу : від 29 квітня 1918 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003300-18#Text> (дата звернення: 13.06.2021).
6. Гуржій О.І., Марочко В.І. Земельна власність. *Енциклопедія історії України : в 5 т. Т. 3 : Е–Й* / редкол.: В.А. Смолій (гол.) та ін. Київ : Наукова думка, 2005. С. 327–328.
7. Декрет II Всеросійського съезда Советов о земле : от 26 октября (8 ноября) 1917 г. URL: http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/o_zemle.htm (дата звернення: 13.06.2021).
8. Тимчасове положення про соціалізацію землі (Закон), ухвалене II Всеукраїнським з'їздом Рад від 19 березня 1918 р. URL: <https://pravo.studio/derjavi-prava-istoriya/timchasove-polojennya-pro-sotsializatsiyu-70851.html> (дата звернення: 13.06.2021).
9. Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки : від 10 березня 1919 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-19#Text> (дата звернення: 13.06.2021).
10. Положення про соціалістичне землевпорядкування і про заходи переходу до соціалістичного землеробства. URL: <http://um.co.ua/8/8-12/8-128785.html> (дата звернення: 13.06.2021).
11. Закон Всеукраїнського революційного комітету про землю (Витяги) : від 5 лютого 1920 р. *Іванов В. М. Історія держави і права України : підручник*. Київ : КУП НАНУ, 2013. С. 535–536.

12. Іванов В.М. Історія держави і права України : підручник. Київ : КУП НАНУ, 2013. 892 с.
13. Захарченко П.П. Історія держави і права України : підруч. Київ : Атіка, 2005. 368 с.
14. Буравченков А.О. Врангеля режим на півдні України 1920. *Енциклопедія історії України : в 5 т. Т. 1 : А–В* / редкол.: В.А. Смолій (гол.) та ін. Київ : Наукова думка, 2003. С. 641.
15. Приказ Главнокомандующего Вооруженными Силами на Юге России о земле : от 25 мая 1920 года. Гражданская война в России: Оборона Крыма / сост. В. Гончаров. Москва : ООО «Издательство АСТ»; Санкт-Петербург : Terra Fantastica, 2003. 534 с. URL: http://militera.lib.ru/memo/russian/vrangel_pn/14.html (дата звернення: 13.06.2021).
16. Конституція (основний закон) Української соціалістичної радянської республіки : від 15 травня 1929 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-29/ed19290515#Text> (дата звернення: 13.06.2021).
17. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки : від 30 січня 1937 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_001/ed19370130#Text (дата звернення: 13.06.2021).
18. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки : 20 квітня 1978 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09/ed19780420#Text> (дата звернення: 13.06.2021).
19. Цивільний кодекс УРСР : від 16 грудня 1922 р. URL: https://yurist-online.org/laws/codes/ex/civilnyi_kodeks_usrr_1922.pdf (дата звернення: 13.06.2021).
20. Цивільний кодекс Української РСР : від 18 липня 1963 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06/ed19630718#Text> (дата звернення: 13.06.2021).
21. Земельний кодекс У.С.С.Р. : от 29 ноября 1922 г. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP220002.html (дата звернення: 13.06.2021).
22. Земельний кодекс Української РСР : від 8 липня 1970 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1970. № 29. Ст. 205.
23. Водний кодекс Української РСР : від 9 червня 1972 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1972. Додаток до № 24. Ст. 200.
24. Кодекс Української РСР про надра : 25 червня 1976 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0014.html (дата звернення: 13.06.2021).
25. Лісовий кодекс Української РСР : від 13 грудня 1979 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0013.html (дата звернення: 13.06.2021).
26. Об утверждении Основ земельного законодательства Союза ССР и Союзных Республик : Закон Союза Советских Социалистических Республик от 13 декабря 1968 г. № 3401-VII. URL: <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data03/tex15219.htm> (дата звернення: 13.06.2021).
27. Основы водного законодательства Союза ССР и Союзных Республик : Закон Союза Советских Социалистических Республик от 10 декабря 1970 г. URL: <https://docs.cntd.ru/document/9014803> (дата звернення: 13.06.2021).
28. Про охорону і використання тваринного світу : Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 27 листопада 1981 р. № 2813-X. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T812813.html (дата звернення: 13.06.2021).
29. Про заборону орендувати землю й вживати найманої праці в поодиноких селянських господарствах у районах суцільної колективізації : постанова ВУЦВК та РНК УРСР від 5 квітня 1930 р. *Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак. : у 2 т. Том 2. Лютий 1917 р. – 1996 р.* / В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький ; за ред. В.Д. Гончаренка. Київ, 1997. 800 с. URL: <https://lawbook.online/derjavi-prava-istoriya/postanova-vutsvk-rnk-usrr-pro-zaboronu-64911.html> (дата звернення: 13.06.2021).
30. Про заходи охорони громадських земель колгоспів від розбарювання : постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 27 травня 1939 р. *Хрестоматія з історії держави і права*

України : навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак. : у 2 т. Том 2. Лютий 1917 р. – 1996 р. / В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький ; за ред. В.Д. Гончаренка. Київ, 1997. 800 с. URL: <https://lawbook.online/derjavi-prava-istoriya/postanova-tsk-vkpb-rnk-srsr-pro-zahodi-ohoroni-64942.html> (дата звернення: 13.06.2021).

31. Про націоналізацію землі на території північної частини Буковини : указ Президії Верховної Ради СРСР від 15 серпня 1940 р. *Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак. : у 2 т. Том 2. Лютий 1917 р. – 1996 р.* / В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький ; за ред. В.Д. Гончаренка. Київ, 1997. 800 с. URL: <https://lawbook.online/derjavi-prava-istoriya/ukaz-prezidiji-verhovnoji-radi-srsr-pro-64961.html> (дата звернення: 13.06.2021).

32. Об утверждении Положения о государственной лесной охране СССР : постановление Совета Министров СССР от 22 марта 1950 г. № 1181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1181400-50#Text> (дата звернення: 13.06.2021).

33. Об утверждении положения о колхозных лесах : постановление Совета Министров СССР от 4 марта 1968 г. № 144. URL: <https://docs.cntd.ru/document/9003589> (дата звернення: 13.06.2021).

34. Об утверждении Положения о водохозяйственных зонах малых рек и водоемов Украинской ССР : постановление Совета Министров Украинской ССР от 6 сентября 1977 г. № 462. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP770462?an=2> (дата звернення: 13.06.2021).

35. Декларация про державний суверенітет України : від 16 липня 1990 р. № 55-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1990. № 31. Ст. 429.

36. Земельний кодекс Української РСР : від 18 грудня 1990 р. № 561-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1991. № 10. Ст. 98.

37. Про власність : Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 7 лютого 1991 р. № 697-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1991. № 20. Ст. 249.

38. Про форми власності на землю : Закон України від 30 січня 1992 р. № 2073-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 18. Ст. 225.

39. Земельний кодекс України : від 25 жовтня 2001 р. № 2768-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 3-4. Ст. 27.

40. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.

References:

1. III Universal of the Ukrainian Central Rada from November 7 (20), 1917 (1917). Retrieved June 13, 2021 from <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html> [in Ukrainian].

2. Land Law, approved by the Ukrainian Central Rada on January 18, 1918 (Excerpts) (2013). *Ivanov, V. M. Istoriia derzhavy i prava Ukrainy : pidruchnyk [The history of state and law of Ukraine : textbook]*. Kyiv: KUP NANU, pp. 433–434. [in Ukrainian].

3. Declaration of the Ukrainian Directory made by the Directory. URL: December 26, 1918 (1918). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0010300-18#Text> [in Ukrainian]. [in Ukrainian].

4. Law on Land in the Ukrainian National Republic from January 8, 1919 (1919). Retrieved June 13, 2021. URL: https://constituanta.blogspot.com/2012/10/1919_6518.html [in Ukrainian].

5. Charter to the entire Ukrainian people from April 29, 1918 (1918). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003300-18#Text> [in Ukrainian].

6. Hurzhii, O. I., Marochko, V. I. (2005). *Zemelna vlasnist [Land ownership]*. *Smolii, V. A. (ed. in Chief). Entsyklopediia istorii Ukrainy : v 5 t. T. 3 : E–I*. Kyiv: Naukova dumka, pp. 327–328. [in Ukrainian].

7. Decree of the II All-Russian Congress of Soviets on land from October 26 (November 8) 1917 (1917). Retrieved June 13, 2021. URL: http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/o_zemle.htm [in Russian].

8. Temporary Regulations on the Socialization of Land (Law), adopted by the Second All-Ukrainian Congress of Soviets on March 19, 1918 (1918). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://pravo.studio/derjavi-prava-istoriya/timchasove-polojennya-pro-sotsializatsiyu-70851.html> [in Ukrainian].
9. Constitution of the Ukrainian Socialist Soviet Republic from March 10, 1919 (1919). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-19#Text> [in Ukrainian].
10. Regulations on socialist land management and on measures for the transition to socialist agriculture. Retrieved June 13, 2021. URL: <http://um.co.ua/8/8-12/8-128785.html> [in Ukrainian].
11. Law of the All-Ukrainian Revolutionary Committee on Land (Extracts) from February 5, 1920 (2013). *Ivanov, V. M. Istorii derzhavy i prava Ukrainy : pidruchnyk [The history of state and law of Ukraine : textbook]*. Kyiv: KUP NANU, pp. 535-536. [in Ukrainian].
12. *Ivanov, V. M. (2013). Istorii derzhavy i prava Ukrainy : pidruchnyk [The history of state and law of Ukraine : textbook]*. Kyiv: KUP NANU [in Ukrainian].
13. *Zakharchenko, P. P. (2005). Istorii derzhavy i prava Ukrainy : pidruch. [The history of state and law of Ukraine : textbook]*. Kyiv: Atika. [in Ukrainian].
14. *Buravchenkov, A. O. (2003). Vranhelia rezhym na pivdni Ukrainy 1920 [Wrangel regime in southern Ukraine in 1920]. Smolii, V. A. (ed. in Chief). Entsyklopediia istorii Ukrainy : v 5 t. T. 1 : A–V*. Kyiv: Naukova dumka, pp. 640-641. [in Ukrainian].
15. Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces in the South of Russia on land from May 25, 1920 (2003). *Goncharov, V. (comp.) Grazhdanskaja vojna v Rossii: Oborona Kryma*. Moskva: OOO «Izdatel'stvo ACT»; SPb. Retrieved June 13, 2021. URL: http://militera.lib.ru/memo/russian/vrangel_pn/14.html [in Russian].
16. Constitution (basic law) of the Ukrainian Soviet Socialist Republic from May 15, 1929 (1929). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-29/ed19290515#Text> [in Ukrainian].
17. Constitution (Basic Law) of the Ukrainian Soviet Socialist Republic from January 30, 1937 (1937). Retrieved June 13, 2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_001/ed19370130#Text [in Ukrainian].
18. Constitution (Basic Law) of the Ukrainian Soviet Socialist Republic from April 20, 1978 (1978). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09/ed19780420#Text> [in Ukrainian].
19. Civil Code of the USSR from December 16, 1922 (1922). Retrieved June 13, 2021. URL: https://yurist-online.org/laws/codes/ex/civilnyi_kodeks_usrr_1922.pdf [in Ukrainian].
20. Civil Code of the Ukrainian SSR from July 18, 1963 (1963). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06/ed19630718#Text> [in Ukrainian].
21. Land Code of the U.S.S.R. from November 29, 1922 (1922). Retrieved June 13, 2021. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP220002.html [in Ukrainian].
22. Land Code of the Ukrainian SSR from July 8, 1970 (1970). *Vidomosti Verkhovnoi Rady(VVR)*, No. 29, Art. 205. [in Ukrainian].
23. The Water Code of the Ukrainian SSR from June 9, 1972 (1972). *Vidomosti Verkhovnoi Rady(VVR)*, Add. to No. 24, Art. 200. [in Ukrainian].
24. The Code of the Ukrainian SSR on Bowels from June 25, 1976 (1976). Retrieved June 13, 2021. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0014.html [in Ukrainian].
25. Forest Code of the Ukrainian SSR from December 13, 1979 (1979). Retrieved June 13, 2021. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0013.html [in Ukrainian].
26. Law of the Union of Soviet Socialist Republics on approval of the Fundamentals of Land Legislation of the USSR and the Union Republics from December 13, 1968, No. 3401-VII (1968).

Retrieved June 13, 2021. URL: <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data03/tex15219.htm> [in Russian].

27. Law of the Union of Soviet Socialist Republics on the Fundamentals of Water Legislation of the USSR and the Union Republics from December 10, 1970 (1970). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://docs.cntd.ru/document/9014803> [in Russian].

28. Law of the Ukrainian Soviet Socialist Republic on the protection and use of fauna from November 27, 1981, No. 2813-X (1981). Retrieved June 13, 2021. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T812813.html [in Ukrainian].

29. Resolution of the All-Ukrainian Central Executive Committee and the SNC of the USSR on the prohibition of renting land and using hired labor in individual farms in areas of continuous collectivization from April 5, 1930 (1997). *Honcharenko, V. D. (ed.), Rohozhyn, A. Y., Sviatotskyi, O. D. Khrestomatiia z istorii derzhavy i prava Ukrainy : navch. posib. dlia yuryd. vyshchych navch. zakladiv i fak. : u 2 t. Tom 2. Liutyi 1917 r. – 1996 r.* Kiev. Retrieved June 13, 2021. URL: <https://lawbook.online/derjavi-prava-istoriya/postanova-vutsvk-rnk-usrr-pro-zaboronu-64911.html> [in Ukrainian].

30. Resolution of the Central Committee of the CPSU (b) and the SNC of the USSR on measures to protect public lands of collective farms from squandering from May 27, 1939 (1997). *Honcharenko, V. D. (ed.), Rohozhyn, A. Y., Sviatotskyi, O. D. Khrestomatiia z istorii derzhavy i prava Ukrainy : navch. posib. dlia yuryd. vyshchych navch. zakladiv i fak. : u 2 t. Tom 2. Liutyi 1917 r. – 1996 r.* Kiev. Retrieved June 13, 2021. URL: <https://lawbook.online/derjavi-prava-istoriya/postanova-tsk-vkpb-rnk-srsr-pro-zahodi-ohoroni-64942.html> [in Ukrainian].

31. Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR on the nationalization of land in the northern part of Bukovina from August 15, 1940 (1997). *Honcharenko, V. D. (ed.), Rohozhyn, A. Y., Sviatotskyi, O. D. Khrestomatiia z istorii derzhavy i prava Ukrainy : navch. posib. dlia yuryd. vyshchych navch. zakladiv i fak. : u 2 t. Tom 2. Liutyi 1917 r. – 1996 r.* Kiev. Retrieved June 13, 2021. URL: <https://lawbook.online/derjavi-prava-istoriya/ukaz-prezidiji-verhovnoji-radi-srsr-pro-64961.html> [in Ukrainian].

32. Resolution of the Council of Ministers of the USSR on the approval of the Regulation on the state forest protection of the USSR from March 22, 1950, No. 1181 (1950). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1181400-50#Text> [in Russian].

33. Resolution of the Council of Ministers of the USSR on the approval of the Regulation on collective farm forests from March 4, 1968, No. 144 (1968). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://docs.cntd.ru/document/9003589> [in Russian].

34. Resolution of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR on the approval of the Regulation on water protection zones of small rivers and reservoirs of the Ukrainian SSR from September 6, 1977, No. 462 (1977). Retrieved June 13, 2021. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP770462?an=2> [in Russian].

35. Declaration of State Sovereignty of Ukraine from July 16, 1990, No. 55-XII (1990). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR)*, No. 31, Art. 429. [in Ukrainian].

36. Land Code of the Ukrainian SSR from December 18, 1990, No. 561-XII (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR)*, No. 10, Art. 98. [in Ukrainian].

37. Law of the Ukrainian Soviet Socialist Republic on property from February 7, 1991, No. 697-XII (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR)*, No. 20, Art. 249. [in Ukrainian].

38. Law of Ukraine on forms of land ownership from January 30, 1992, No. 2073-XII (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 18, Art. 225. [in Ukrainian].

39. Land Code of Ukraine from October 25, 2001, No 2768-III. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No 3-4, Art. 27 [in Ukrainian].

40. The Constitution of Ukraine from June 28, 1996, No 254k/96-VR. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No 30, Art. 141 [in Ukrainian].

SPECIFIC FEATURES OF THE FORMATION OF CITIZENS' RIGHT TO USE NATURAL OBJECTS OF THE OWNERSHIP RIGHT OF THE PEOPLE OF UKRAINE IN THE XX CENTURY

Viktor Branovytskiy,

Attorney at Law, Senior partner Law Firm "KB Partners"

PhD in Economics

orcid.org/0000-0002-4339-2214

vb@kbpartners.com.ua

The purpose of the article is to clarify the peculiarities of the formation of citizens' right to use natural objects of the ownership right of the people of Ukraine in the XX century.

Methods. *The research methodology consists of such methods of scientific cognition as: systematic and structural, historical and legal, comparative and legal, formal and legal, interpretation, deduction, induction, analysis, synthesis, etc.*

Results. *The author studies in the section "Period of power changes on the territory of Ukraine" the peculiarities of the legal regulation of the rights to natural objects in the period from 1917 to 1920 and finds out that there was no single practice of regulating natural management relations at that time in Ukraine, since it changed depending on the region, the authorities whose sphere of influence extended to it and the year of issuance of the regulatory act.*

The author studies in the section "Soviet period" the specifics of the legal regulation of the rights to natural objects during Ukraine's stay in the USSR and finds out that the only form of the ownership to all natural objects was state, the natural management concept was significantly developed, the mechanism of administrative and legal provision for the realization of citizens' right to use natural objects of state property, an extensive system of legislation were formed.

The author emphasizes in the section "Period of Sovereign Ukraine" how the approach to the regulation of the rights to natural objects was changed after Ukraine's secession from the USSR, especially the ownership right of the people of Ukraine to natural resources and citizens' rights to use them.

Conclusions. *The author indicates in the conclusions: when and which regulatory legal acts enshrined for the first time the people's ownership to natural objects, citizens' right to use natural objects of the ownership right of the people and the procedure to use them at the legislative level; main features of legal regulation of the rights to natural objects in the period from 1917 to 1920, the Soviet period and the period of sovereign Ukraine; the circumstances depending on guaranteeing this right. Finally, the author formulates a position according to which it is necessary to distinguish land plots and other objects that may be owned by others and those that constitute the exclusive ownership of the people due to their value and significance. Besides, the author emphasizes the need to get back to the method of normative and legal regulation of the rights to natural objects, which was used in 1990–1991, when the people of Ukraine were endowed with independent powers and had a real status of the owner to natural resources.*

Key words: citizens' right to use natural objects of the ownership right of the people, natural objects, natural resources, rights to natural objects, the ownership right to natural objects, the ownership right of the people to natural objects.